

gyakorlati hasznát hangsúlyozza. Ottlik Géza pedig a kötet talán legrészletesebb (tévé) interjújában vall életéről, őseiről, sikertelen újságírói próbálkozásairól, a személyi kultusz éveiről, elkallódott kéziratairól, olvasmányélményeiről, a bridzs varázsáról, a Nyugat negyedik, már a Nyugat utáni nemzedékéről, Kosztolányiról és Rilkeről.

A beszélgetések során természetesen nem csupán az életutak deríttetnek föl – egy-egy interjú önéletrajzi adalékokban is igen gazdag –, hanem a művek (Déry *Avilági játékokjától* kezdve Németh László *Utolsó kísérletéig*) keletkezésének körülményei, s azok a társadalmi viszonylatok, melyek többé-kevésbé hatással vannak egy alkotás létrejöttére, vonzzák vagy taszítják az író gondolatvilágát. Hornyik Miklós – beszélgetéseiből is kiderül –, mindig a műnek szavaz elsőbbséget, tehát írópárti.

A könyvben az írók fotója is megtalálható, s a lelőhelymutató pedig az interjúk első közlését rögzíti. Ez utóbbi azt is jelzi, hogy egy-egy író fölvette-e az interjút saját kötetébe.

Szokolczay Lajos

Horváth Iván: Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 337 l.

A könyv a szerző 1978 előtti Balassira vonatkozó poétikai kutatásainak szisztematikus összegzése. Horváth Iván Balassi poézisében három kategóriát vizsgál módszeresen: a kompozíciót, a metrikát és a szerelmi ideológiát; mindhármát nagyobb összefüggések keresésével kombinálja.

A poétikai megfigyeléseket a vizsgált corpusnak – Balassi ránkmaradt versgyűjteményének – filológiai elemzése előzi meg. Az első fejezet címe: Az új Balassi-kiadás védelme utal a szerző meghatározó jelentőségű szövegkiadására (Újvidék, 1976.), s jelzi azokat a nehézségeket, amelyek az általa eszményinek nevezett kiadás elfogadtatását övezték. Kiadástörténeti áttekintésében a kompozíciós és a kronologikus elv száz esztendeje tartó küzdelmét mutatja be, s az utóbbi időszak reveláció-szerű eredményeit, amelyek Balassi eredeti 3x33-as számszimbolikus kötettervének felismeréséhez vezetnek.

A kompozíció és kontextus című fejezettel kezdődik a történeti poétikai vizsgálódás. A számszimbolikus kompozíciós elv nemcsak a versgyűjtemény egészére, hanem az egyes versekre is jellemző sajátosság. A szerző egyéni leleménye az a megfigyelés, hogy a Szentháromság személyeihez szóló három himnusz sorainak együttes száma nem véletlenül 99, hanem a teológiai számszimbolika irányából való szubtilis utalás az egész versgyűjtemény szerkezetére. Az egyes versek metrikai képletében is jól kihámozható a számszimbolikus szerkezet léte. A további elemzés azt tárja fel, hogy Balassi kompozíciói nyílt és zárt szerkezetpárokból épülnek fel.

A metrum és kontextus című fejezetben először azt vizsgálja Horváth Iván, hogy a Balassi által használt metrumok milyen poétikai benyomást kelthettek a kortársakban. Ezt úgy próbálja érzékeltetni, hogy a XVI. században nyomtatásban megjelent verses művek rímszemponthú metrikai repertóriumát szembeállítja a Balassi-versekével. Mindezt grafikusán ábrázolja, s összesítve egymásra vetíti a kettőt. Az eredmény sze-

rint a nyomtatott költészet és Balassi közt jelentős a metrikai eltérés, mintegy egymás ellenpontjai. Balassi heterometrikus-heterorimes verseivel a korban egyedülálló Magyarországon. Ezek közül a legjelentősebb az ún. Balassi-versszak, amelynek eredetére – az eddigi kutatásokat igen részletesen bemutatva – a szerző a sequentia Victoriana irányában keresi a megoldást.

A szerelemideológia és kontextus című fejezetben a szerző az egyik legvitatottabb kérdéskörben keres új utakat. Megállapítása szerint Balassi bár reneszánsz költő, mégis alapvető a rokonsága az első trubadúrokkal. Ide kapcsolódik az eddig használatos terminológiák megváltoztatására tett kísérlete is, amely a régi magyar poézis differenciáltabb vizsgálatát teszi lehetővé. A költészetben két szintet helyez egymás mellé illetve fölé: a populáris és az arisztokratikus regisztert. A szerelmi költészetben a régi magyar 'virágének' terminust a tudományos vizsgálat számára túlságosan általánosnak tartja. Véleménye szerint hibás dolog udvari és lator virágének szembeállításáról beszélni, hiszen a fin'amors, a nőkultusz ideológiájának megléte vagy hiánya a perdöntő kérdés. A fin'amors a lator verset is az arisztokratikus regiszterbe emeli! A szerző a Balassi előtti szerelmi költészet vizsgálata alapján arra az eredményre jut, hogy a fin'amors ideológiát Balassi teremtette meg a magyar költészetben. Lehetségesnek tartja azonban, hogy mégsem teljesen egyedül tette ezt, hanem a rejtélyes Dobó Jakabbal együtt. Párhuzamként Guilhelm de Peitieu fiatalabb familiárisát, Eble de Ventadorn-t hozza elő, akitől – Dobó Jakabhoz hasonlóan – egy sor sem maradt fenn, de a hagyomány őt is a fin'amors ideológiai kidolgozói közt tartja számon. A továbbiakban Balassi populáris regiszterben írt ifjúkori verseit tárgyalja, hangsúlyozva, hogy a poéta „lator” éneket nem írt.

A kötet záróelmélkedése az általa is követett történeti poétikai módszer mikéntjéről szól, amelynek jelszava a „mindent a maga mércéjével”. Ennek kapcsán a régi magyar irodalom konvencionális esztétikai megítéléséről ír bírálólag.

Horváth Iván kötete első ízben kínál módszeres poétikai elemzést Balassi költészetének egészéről. A mechanikus mikrofilológiai munkától egy lélegzettel jut el az elvontabb elméleti megállapításokig, amelyek újszerűek, s az európai történeti poétikai kutatások eredményeit is magukban hordozzák. Jó lehetőséget kínál a Balassi poétikájával kapcsolatos konvencionális nézetek felülbírálásához, s új objektívabb vizsgálati módszerek felé nyit utat, amelyek lehetővé teszik az egész régi magyar irodalom differenciáltabb esztétikai megítélését. Lehetetlen pár sorban ismertetni azt a sok mellesleg felmerülő tudományos eredményt, amely a kötetet a fő megállapításokon kívül alapvető fontosságúvá teszi a jövő Balassi-kutatói számára.

Szabó Géza